List 36. **NOVICE** Tečaj XLIX.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrt leta 80 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejemlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 11. septembra 1891.

Z Dolenjskega, 4. sept. 1891.

Da v narodni stranki na Kranjskem ni načelnega nasprotstva, to, menim, je dovolj dokazano vsakemu, kdor samostalno misli, ter naše razmere mirno in nepristransko presoja. Kdor drugače trdi, ta naših razmer ali ne pozna, ali jih ne razume, ali pa napake posameznikov generalizuje, ter prišteva popolnoma po krivici to, kar ta ali oni greši, vsem, ki so njegovega stanu, ali njegove politične stranke. Zlasti ta poslednji način nam napravlja silno veliko zmešnjave. Ako pa ni med nami načelnih nasprotstev, odkod vender toliko prepira, toliko strankarskega boja in sovraštva med domačini, kakor ga skoraj proti pravim sovražnikom našega naroda nismo videli? Odgovor na to vprašanje ni lagak, ne zato, ker bi bilo vzroke težko najti, ampak zato, ker nihče ne bo hotel kriv biti, temveč bo vsak vso krivico le na nasprotnika valil.

Pač dobro jo je pogodil oni grški modrijan, ki je izrekel primero, da nosimo ljudje napake kakor v bisagi, ki se dene čez ramo, tuje napake spredaj, svoje pa zadaj; zatorej da tuje zmerom vidimo, svojih pa nikdar.

Zato smo si tudi v svesti, da razlaganje vzrokov našega domačega prepira ne bo brez zamere ne na eni, ne na drugi strani. Če pa vender hočemo svoj namen doseči, ravnati nam je, kakor zdravniku, ki najpred pozve, odkod in kako je nastala bolezen, preden nasvetuje zdravilo. Če naše misli ne bodo prave, naj jih drugi bolj zvedeni popravijo. Prepričan pa naj bode vsak, da nas ne vodi nič druzega, ko želja, kolikor toliko pripomoči, da bi se naredil konec naši toliko neprijetni domači vojski.

Kateri so torej uzroki? Eden prvih utegne biti, da imamo na Kranjskem dva politična dnevnika. To je za naše razmere preveč. Za dva dnevnika mi nimamo dovoljnih niti dušnih niti gmotnih moči. Le ko bi mi Slovenci vseh pokrajin skupaj pritegnili, bilo bi morebiti mogoče vzdržati eden kolikor toliko primeren dnevnik. Ko smo pa razdvojeni, delata oba dva v gmotnem oziru z deficitom, v duševnem pa z velikimi nedostatki. To tudi ni čudo. Ali je mogoče dobiti po volji in želji politično dovolj izobraženega, spretnega, vsestransko neodvisnega, zanesljivega urednika, če ga ne moreš primerno plačati in mu zagotoviti trdnega obstanka? In je li mogoče uredniku dati dovoljnih in dobrih pomočnikov ter zanesljivih dopisnikov, če jih ni s čim plačati in nagraditi. Zato so pa pomagači in dopisniki po veliki večini le dobrovoljci, v politiki novinci, dostikrat vročekrvna, nepremiselna mladina, in urednik je marsikaterikrat prisiljen sprejeti slabo delo, samo da list napolni, in ne odbija dopisov, če ravno bi bili „najboljši“ za v koš, samo da se dopisniku dobrovoljcu ne zameri in si ga ohrani še za naprej. To je tudi poglavitni vzrok, da je toliko nepotrebnih, ne vselej pravičnih osebnih napadov toliko nenatančnih in celo neresničnih poročil.

Na dalje se pri presojevanji naših političnih časnikov ne sme prezreti, da vlada med nami v političnem oziru velika nezadovoljnost, in to po vsi pravici. Več ko 20 let imamo narodno ravnopravnost zagotovljeno s slovesno „cesarsko“ besedo in z državno ustavo; pa kako malo je še v resnici uživamo! Kako brezobzirno se še vedno zatirajo naši narodni bratje po Štajerskem, Koroškem, po Primorji, Istri in drugod. To nas vse boli, in ni čuda, ako se nekateri od nas udajajo pesimizmu; drugi pa radikalizmu, češ, premalo smo energični, zato nič ne dosežemo. V resnici težko je pri teh okoliščinah ohraniti dušno ravnotežje in ne zgubiti prave srednje poti. Naravno je pa, da vsi ti občutki, vsa ta nejevolja išče izraza v naših časnikih.

Slednjič pa bodi še omenjeno, da dnevnik, ki je glasilo naše duhovščine, katera, kakor je tudi naravno, sočuvstvuje z nemškimi konservativci, obrača se včasih tudi po nazorih njihovih glasil, ki so, recimo, primerni njih razmeram, nikakor pa ne našim. Omenili smo že, da nemški konservativci boja za narodni obstanek, kakor ga imamo mi, ne poznajo; oni poznajo le pretirani in brezobzirni narodni boj nemških hegemoncev in pangermanov, ki jednakih pravic druzim narodom ne priznavajo

in tudi cerkvi krivico delajo. Nemškim konservativcem se torej ni čuditi, ako imajo narodni boj, kakor ga oni poznajo, za nekaj poganskega, veri protivnega, ter ga obsojajo; vse kaj druzega je pa ter odločno napačno, ako se najde kak tak nazor v katerem našem časniku z ozirom na naše čisto drugačne razmere.

Iz vsega tega je pa razvidno, da dajeta naša dva dnevnika, ne rečemo nalašč in iz slabega namena, ampak vsled sile vladajočih okoliščin, obilo, preobilo gradiva za kritiko in prepir. In kdor se tega ne bo hotoma in s trdno voljo ogibal, imel ga bo kmalu do sitega in čez glavo. Ako pa k vsemu temu še pristopi želja naročnike sebi pridobiti, tekmecu jih pa odvzeti, ter se v ta namen izkoriščujejo nasprotnikove slabosti, katerih je, kakor smo rekli, dosti na obeh straneh, potem imamo ob enem tudi boj za vsakdanji kruh, ki je po svoji naravi povsod poln jeze in strasti. O tem pa drugi pot več.

Politični pregled.

Domače dežele.

Presvetli cesar je došel dne 9. t. m. k vojaškim vajam v Galgocz na Ogrskem.

Ko bode cesar bival v Pragi, razsvetljeno bode mesto in predmestja, od cesarjevega dvorca pa do razstave napravil se bode špalir. Cesar bode ostal v Pragi šest večerov. Za te večere se bodo priredile tri soareje in dve gledališki predstavi. En večer bo prebil cesar v razstavi, ki bode sijajno razsvetljena.

Galicija. — Kmetijska stranka se snuje v Galiciji. Take stranke nahajamo tudi na Češkem, in Nemci imajo več takih kmetijskih društev. Navadno se pa take stranke pečajo z vsem drugim prej, nego s kmetijstvom.

Na shodu v Styrju so sklenile ženske, da se pošlje prošnja državnemu zboru, naj bi se vzprejemale na gimnazije in na vseučilišča tudi ženske.

Pariški list „Soir“ je prinesel vest, da se delajo na Dunaji priprave, da se Bosna in Hercegovina drugo leto anektujeta. Dunajski „Fremdenblatt“ pa oporeka to vest z vso odločnostjo.

Vnanje države.

Chille. Iz Valparaisa se poroča: Red se polagoma vrača. Prejšnji minister Godoy in pa brat predsednika Balmacede trdita, da je predsednik Balmaceda zaupal častnikom, kateri so mu zagotavljali, da mu je vojska popolnoma udana. Tudi poročila mornaričnih častnikov so ga izpodbujala, da se stavi v bran. Godoy meni, da je ubežal Balmaceda preko Cordiller v Buenos-Aires. Iz maščevanja je bil ustreljen državni prokurator Seston Fas, ki je vodil preiskavo proti onim, ki so baje hoteli v zrak pognati „Almirante Lynch“, „Almirante Cordell“ in pa „Imperiale“. Druge so usmrtili zaradi navadnih zločinov, med njimi tudi urednika lista „El Commercio“, katerega so zasačili ravno, ko je delil oklice, s katerimi se je imelo podpihovati ljudstvo k vstanku in pa k požiganju. Na vojnih francoskih in nemških ladijah je mnogo beguncev, med njimi nekaj prejšnjih ministrov in druzih odličnjakov. Sedanji predsednik Martinez se je obrnil do obeh admiralov pismeno, da bi izročila begunce. Iz prva sta se admirala odločno izrekla proti tej zahtevi, kasneje sta pa sklenila izročiti begunce proti poroštvu nove vlade, da se jim ne bode nič hudega zgodilo, dokler ne bode končana obravnava proti njim. Begunom sta izjavila admirala, da se bodo vsi oni, za katere ne bode dala vlada jamstva, odpeljali na posebnem parniku v Peru.

Francoska. — Prejšnji predsednik francoske republike Grevy je umrl dne 9. t. m. v 80. letu svoje dobe.

Rim. — Minoli teden se je raznesla po časopisji vest, da je sv. oče zbolel. To pa ni bilo res, ker je sv. oče isti dan, ko se je govorilo, da je zbolel, imel avdijencije.

Rumunska. — Rumunski kraljici, ki leži bolna v Benetkah, pohujšala se je bolezen zadnje dni nagloma. Kralj Karol, ki je prišel te dni v Benetke, preložil je zaradi tega svoj odhod. Govori se, da se snide ob tej priliki z italijanskim kraljem.

Ruska vlada izdeluje zakon, po katerem se ima uvesti v Rusiji občа šolska dolžnost.

Turčija. — Nepričakovane spremembe v turškem ministerstvu presojajo se različno. Nekateri govore o neki zaroti, naperjeni proti sultanu, drugi pravijo, da so provzročili krizo razbojniški napadi, ki so se zadnje čase tako zaporedoma ponavljali na Turškem. Spet drugi trde, da pomeni ta premembe zmago ruskega vpliva pri Porti. — „Standard“ je prinesel vest, da bode odslej dovoljen sploh vsem ruskim ladijam prehod skozi Dardanelsko morsko ožino. Na tej vesti je pa baje samo toliko resnice, da se bodo smeli prevažati kaznjenci ali pa vojaki na ladijah ruske prostovoljne mornarice skozi Dardanele proti temu, da se bode vsak tak slučaj poprej naznanil turškim oblastvom. Isto tako se bodo smeli prevažati v Rusijo se vračajoči vojaki brez orožja na takih ladijah proti temu, da bode dotični poveljnik ladije vsakokrat to naznanil turškemu oblastvu.

Narodno gospodarstvo.

Trgovska in obrtniška zbornica.

(Dalje.)

Naslednji zaznamek bodi temu v dokaz:

Statistika o jadrnikih v avstrijski državni polivici v dobi 1881—1890 in na Ogrskem v dobi 1881—1889:

Konec l. 1881. je bilo jadrnikov, ki so bili last Avstrijcev:

299 prekomorskih jadrnikov s 150.299 ton.,
59 velikih obrežnih ladij s 6062 ton.

Konec l. 1890. je bilo avstrijskih jadrnikov:
109 prekomorskih jadrnikov z 62.453 ton:
45 velikih obrežnih ladij s 5636 ton.

Konec l. 1881. bilo je jadrnikov, ki so bili last Ogrov:
139 prekomorskih jadrnikov s 63.898 ton:
3 velike obrežne ladije s 612 ton.

Konec l. 1889. je bilo ogrskih jadrnikov:
87 prekomorskih jadrnikov s 44.270 ton:
4 velike obrežne ladije s 1164 ton.

Avstrijskih jadrnikov je bilo do konca 1890. leta manj:
190 prekomorskih jadrnikov s 87.776 ton:
14 velikih obrežnih ladij s 426 ton.

Ogrskih jadrnikov je bilo do konca 1889. l. manj:
52 prokomorskih jadrnikov s 19.628 ton.

V dobi 1881—1889 je bilo zgrajenih v Avstriji 14 prekomorskih jadrnikov in 27 velikih obrežnih ladij, v inozemstvu pa se je zgradilo ali nakupilo 43 prekomorskih jadrnikov in 5 velikih obrežnih ladij; v omenjeni dobi pomnožilo se je torej število prekomorskih jadrnikov za 57 in število velikih obrežnih ladij za 32. Ponesrečilo ali prodalo se je v isti dobi 227 avstrijskih jadrnikov in 45 velikih obrežnih ladij; zmanjšalo se je torej v tej dobi v avstrijski državni polovici število jadrnikov za 170 in število velikih obrežnih ladij za 13.

V dobi 1881—1889 so se zgradili na Ogrskem 3 prekomorski jadrniki in 2 veliki obrežni ladiji, v inozemstvu se je zgradilo ali kupilo 17 prekomorskih jadrnikov in 1 velika obrežna ladija; v omenjeni dobi se je torej število prekomorskih jadrnikov pomnožilo za 20, število velikih obrežnih ladij pa za 2. Ponesrečilo ali prodalo se je v isti dobi 88 ogrskih jadrnikov in 2 veliki obrežni ladiji; zmanjšalo se je torej v ogrski državni polovici število prekomorskih jadrnikov za 68, pomnožilo pa le število obrežnih ladij za 1.

Ta statistični zaznamek dokazuje, da se je v dobi 1881—1890 veliko manj denarja v jadrnike založilo. To je sicer le naravna posledica težav, s katerimi se je lastnikom ladij boriti, ako hočejo, da jim v jadrnike založeni denar donaša primernih obresti. Davki so hudi, potem je zelo nevarno, na ta način denar nalagati, ker zavarovalni zavodi nikoli nečejo vse ladijne vrednosti zavarovati, ter lastnik jadrnika v slučaji nesreče dobi le za jeden del odškodnino in ima slednjič vsled tega večkrat veče režijske troške, pa manj voznega blaga, nego lastnik parnika, ker jadrnik več časa potrebuje za vožnjo, nego parnik.

Pritrditi se mora, da bo zakon z dne 19. junija 1890, drž. zak. št. 130, s katerim se obrat pomorskega brodarstva s parniki in železnimi ali jeklenimi jadrniki, ki so bili doma zgrajeni, oprošča pridobitnine in dohodarine, zelo povzdignil promet z jadrniki, toda vender ne toliko, kolikor se je morebiti pričakovalo in bi se zgodilo, ako bi se to olajšilo dovolilo tudi lesenim jadrnikom. Namen se po mislih zbornice zato v povoljni meri ne bo dosegel, ker je v železne in jeklene jadrnike treba več denarja založiti in se je laže odločiti za napravo lesenih jadrnikov, ker je za nje potreba manj denarja.

Ako se torej hočejo izpodbuditi ljudje, da bi radi nalagali denar v jadrnike, mora se ta vrsta brodarstva, katera je za gotovo blago prepotrebna, izdatno povzdigniti, zato je po mnenji zbornice neobhodno potrebno, da se jadrniki oprosté davka in da se jim nakloni premija.

Zbornica meni celo, da se promet z jadrniki v Trstu glede uvoza in izvoza z zahodno Indijo in Ameriko brez dovoljenja uvozne premije ne more izdatno pomnožiti, ker so n. pr. vozni stroški za prevažanje iz zahodne Indije v Trst za 1 do 2 šilinga od tone veči, nego iz zahodne Indije v Hamburg, in je voznina iz Trsta na Dunaj le malo cenejša, nego po Labi in železnici, če tudi je črta Trst-Dunaj veliko krajša, nego črta Hamburg-Dunaj.

Da je pa pomorska voznina iz zahodne Indije v Trst veča, nego v Hamburg, temu je krivo to, ker Hamburg ni tako oddaljen in je iz zahodne Indije v Hamburg 3—4 tedne krajša pot nego iz zahodne Indije v Trst.

Razen te razlike pri prevoznih stroških, je pa še to v poštev jemati, da lastniki ladij raje v Hamburg vozijo nego v Trst, ker ondi laže dobijo blaga za nazaj nego v Trstu.

To lahko poravna le naredba, s katero se jadrnikom, ki priplujejo v Trst, določi premija. Ako se s tem doseže enaka pomorska voznina za uvoz mej Trstom in Hamburgom, potem je mogoč vedno živahnejši promet po Labi in železnici v korist Trstu, brez tega pa odločno ne. V dokaz temu usoja si zbornica le poudarjati, da se po Labi in železnici prevaža različno blago iz Hamburga na Dunaj za 2 marki 40 pf. od 100 kg. t. j. — marka računjena z 48 kr. a. v. — za 1 gld. 39 kr. a. v., na veliko krajši poti Trst-Dunaj pa se plača od 100 kg. 1 gld. 8 kr. voznine, in še to le od onega blaga, ki je v tarifi za polne vozove (10.000 kg.) označen.

Zbornica poudarja še, da bi bilo le prav in pravično, ako bi se jadrnikom dovolil enak prostor v Tržaškem pristanišču, kakeršnega imajo parniki ter meni, da se mora najemščina v Tržaških skladiščih premeniti, ako naj se kupčija oživi tako, kakor je potrebno za Trst. Skoraj ni misliti, da bi kupčevalci pri teh različnih skladiških najemnih stroških mej Trstom, Reko in Benetkam blago vsled spekulacije spravljali v najdraža skladišča; kajti dočim stane en kvadraten meter skladišča v Trstu na leto 8 gld. a. v., stane v Benetkah v gorenjih prostorih 8 frank. = 3 gld. 68 cer. in v spodnjih 9 frank. = 4 gld. 14 cer. a. v. na Reki pa še manj. Ko zbornica še dostavlja, da je enako prošnjo postala tudi visoki poslanski zbornici in v njej prosila naslednje:

*

„Visoka poslanska zbornica naj blagovoli, ozirajoč se na to, kar se je navelo, skleniti zakon, s katerim se obrat pomorskega brodarstva z jadrniki začasno oprošča pridobitnine in dohodnine in se vsem v Trst dohajajočim jadrnikom naklanja premija, ali pa, če bi to iz katerega koli razloga ne bilo mogoče, prošnjo podpirati in visoki vladi odstopiti“ — predlaga nastopno prošnjo:

Visoko c. kr. trgovinsko ministerstvo blagovoli, ozirajoč se na ne navedeno, na to delovat:

1.) da se izda zakon, po katerem bode pomorsko brodarstvo z lesenimi jadrniki začasno oproščeno pridobitnine in dohodnine;

2.) da se z zakonom določi premija vsem v Trst prihajajočim jadrnikom;

3.) da se jadrnikom dodeli v Tržaškem pristanišči enak prostor, kakeršen parnikom;

4.) da se skladiška najemščina v Tržaških skladiščih primerno zniža.

Poročevalec stavi potem v imenu odseka sledeča predloga: 1.) Častita zbornica naj te peticiji odobri; 2.) peticija naj se pošlje zbornicam posestrimam s prošnjo, da jo podpirajo. — Oba predloga sta bila vzprejeta

---

Sadno vino.

III.

Tako se ni bati, da bi se mošt uže pri glavnem vrenji pokvaril. Ako vidimo, da se je vrenje uže precej vnelo, kar zapazimo drugi, ob hladnem vremenu šele tretji ali četerti dan, presnamemo mošt in ga spravimo v sode, da v njih svoje pravo, burno vrenje izvrši. Dobro je, da se nalije v sode, pa ne prav do vrha, ter se kakor ravnokar omenjeno, nastavijo vrelne cevi. V takih sodih mošt lahko mirno ter trajno vre, ter se ni bati, da bi se ga lotil cik, ki se pogostoma uže v njem razvija pokaže se pa šele na poletje, ker jeseni postaja vedno hladneje, za razvoj kisa ali cika pa treba vsaj 15. stop. topline.

Sicer pa je vrenje v odprtih sodih tudi dobro, le paziti je treba, in sicer skrbno, da so sodi vedno polni. Vedno treba dolivati, dokler se vrenje vrši, da ni nobenega praznega prostora v sodu, da ne more prihajati zrak do vrelega mošta, v katerem se lahko vsled precejšnje topline pričenja razvijati kis, ker zrak nosi v sebi vedno trose ali kali male glivice, ki provzročujejo kisanje ter v moštu iz sladorja nastavši alkohol takoj spreminjajo v kis. Posebno, kadar se vrši vrenje še ob gorkem vremenu, je toliko bolj skrbeti, da, vedno doliva v sode, in če se prav skrbno doliva, je tako vrenje kaj dobro, ker veliko droži iz sebe izmeče; in vina, ki so tako izvršila svoje glavno vrenje, čistijo se hitro, saj so mnoge nesnage, beljakovin in droži iz sebe pri burnem vrenji iz metala.

Poudarjamo še eden pot, da je ta način drenja dober, vender pa je nevaren, osobito ako se skrbno ne pazi na dolivanje. Kdor nima časa, da bi vedno nadzoroval, vrenje in vedno dolival, ta naj rajši nastavi, vrelno cev na veho. Pač pa mora takoj po dovršenem burnem vrenji mlado vino presneti v drug čeden sod, da loči vino od obilne nesnage, beljakovin, pen in droži, ki so se pri burnem vrenji vse zbrale na dnu vrelne kadi.

Treba še o stiskanji sadnih tropin nekoliko omeniti. Za to služijo dober domače stiskalnice. Imajo tudi posebne stiskalne stroje, ki so že zaradi tega hvale vredni, ker se lahko prenašajo in se jih lahko več gospodarjev poslužuje. Bodisi pa že stroj, bodisi domača stiskalnica, paziti je na to, da se tropine ali zdrozgano sadje takoj, iztisne, ker osobito ob gorkih dneh se kaj naglo skisajo tropine. V njih se nahaja vedno nekaj vina, oziroma že iz sladorja nastalega alkohola, ki se spremeni v kis, in ako take tropine potem stiskamo in iztisneno tekočino prilijemo v mošt, damo moštu ob enem strupa ali kali poznejšega kisanja. Zato svarimo posebno pred maloskrbnostjo pri stiskanji.

Ko je mošt povrel, začenja se čistiti, ker usedajo se vedno bolj droži na dno, kjer se zbirajo. Zato pa treba sedaj mlado vino pretočiti takoj po burnem vrenji, da ločimo čisto tekočino od nesnage, to je od droži, katere se kaj rade pokvarijo, in večina vinskih bolezni izvira odtod, ker se v drožeh vršé razni razkroji. O pretakanji ali presnemanji in o nadaljnem oskrbovanji mladega sadnega vina pa bomo v posebnem članku pisali, ker je o tem treba tudi temeljitega pouka. Za danes pa priporočamo po teh nasvetih ravnati s sadjem; osobito priporočamo snažnost tudi pri posodi, sodih, kebljih kadeh i. t. d.

Še na neko stvar opozarjamo gospodarje. Kedor želi imeti posebno tudi za kupčijo sposobno sadno vino, mora skrbno zbrati boljše sadje, katero ima mnogo sladkobe v sebi, da bo vino imelo tudi dovolj alkohola, ki dela vino močno, čvrsto in bolj stanovitno. Kedor želi natančno vedeti, koliko ima njegov sadni mošt sladorja o sebi, naj si omisli Klosterneuburško moštno tehtnico, ki velja en forint in s katero bo prav lahko pozvedel, koliko sladorja ima njegov mošt. Ako kaže tehtnica 10 odstotkov, dobil bo vino, ki bo imelo okoli 5 odstotkov alkohola, drugih pet odstotkov sladorja razkroji se pri vrenji v ogljenčevo kislino. Ako pa pokaže tehtnica, da ima mošt le kakih 7 odstotkov sladorja, vemo, da bomo dobili prav lahko vince. Zato prav storimo, ako na vsak hektoliter mošta dodenemo eden do dva kilo sladorja. Iz enega kilo sladorja postane potem z vrenjem pol odstotka alkohola, tako da bomo dobili vino s 4 % alkohola iz dveh kilo sladorja pa en odstotek alkohola več, torej 4 ½ %, in tako vince je že dokaj boljše in stanovitnejše. Koliko je francoski vladi do tega, da se vedno bolj razširja sadno vino, kaže pač njena odredba, po kateri dobivajo kmetovalci, ki napravljajo sadno vino, po postavni določbi za pomnožitev sladorja v moštu potrebni slador po dokaj znižani ceni,

Ravnajmo torej skrbno ter umno, in kmalu se bo poprijel tudi meščan sadnega vina, katero mu bo gotovo bolj v zdravje, nego marsikatero židovsko vino, ali ono, katero je napravljeno hipoma iz ekstrakta, katerega priporoča tudi po slovenskih listih neki Filip Polak iz Prage!

Na konci podajemo še nekatere številke v pojasnilo. Za napravo hektolitra sadnega vina treba 120 do 150 kilo jabolk. Hektoliter dobrega sadnega vina bomo prodajali vsaj po 7 do 8 for., torej dobili za 100 kilo jabolk vsaj 5 for., in to je pač vredno truda in napora. Če to dosežemo zagotovimo si sleharni leto povoljno porabo sadja in blagosljavlja bomo ta božji dar, ki nam pripomore do marsikateregali stotaka, kojega smo gospodarji pri današnjih razmerah gotovo dokaj potrebni. Za trdno se smemo tudi nadejati, da se bode ako bomo res pravilno in dobro vino napravljali iz sadja, njegovo uživanje naglo razširilo. Tudi pivo se je polagoma udomačilo. Pred leti so ga pri nas le malo popili, sedaj je skoro ni tudi hribovske vasi, da bi v njej ne bilo krčme, v kateri se toči tudi pivo. Zakaj bi ne našlo kupcev tudi sadno vino, katero je od vseh zdravnikov priznano za zdravo in krepčalno pijačo, ki stori delavca čilega a ne tako zaspanega, kakor pivo. Pa tudi gospoda ga bode rada uživala, ker sadno vino ne dela tolšče, ki je v delež marsikateremu, ki pije veliko piva. Slednjič ne vzbuja sadno vino one zdražljivosti, ki n. pr. pri pitji piva vzbuja vedno večo žejo, in to bo tudi pripomoglo, da se omeji nesrečno pijančevanje.

Našim skrbnim kmečkim gospodarjem pa prav živo priporočamo, naj že to leto ravnajo po teh navodilih in napravijo dobro sadno vino, ter je rabijo za domače posle, kateri sedaj dobivajo le preveč žganja. Z dobrim sadnim vinom bo mogoče zatreti prehudo žganjepitje, in delavci bodo pri sadnem vinu tudi zdravejši.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

234.

Betel v Aziji in na oceanskem otočji. Palma areka in betelov oreh. Vzgoja betelovega poprovca. Gambir.

Mej sredstvi, s katerimi se človek razdražuje in omamlja, prišel je tobak v stari svet najpozneje, pa je vender danes po svetu najbolj razširjen. Davno pred tobakom je imela Azija in Oceansko otočje svoja dražila, ali nobenemu se ni sponeslo, da bi se bilo tako zmagovito razširilo po svetu, kakor tobak. Edini opij je podjarmil mnoga azijska plemena, ali v Evropi ni mogel razširiti gospodstva. Vsa ostala dražila so preživela davno svojo slavo. Širila so se in držala, dokler ni prišla evropska kultura, in od tega časa, ako se tudi niso izgubila, niso se vsaj več razširjala. Veliko je teh dražil, katera poznata Azija in oceansko otočje. Kamor koli je Evropec došel, nikjer ni našel ne zemlje ne otoka, kjer ne bi ljudje imeli razdražnega sredstva. Po vsem svetu je bil človek enak, nikjer se ni mogel zadovoljiti samo z vsakdanjo hrano, temveč povsodi je hrepenel tudi po takih stvareh, katere mu hočejo razbiti togo in ponesti ga v prijetne sanje. In on jih je res povsodi našel, zato pa je tudi mislil, da jih je priroda samo njemu na voljo ustvarila. Mej vsemi temi sredstvi zavzema „betel“ prvo mesto. Računajo, da je najmanje 50, a neki velé, da tudi 100 milijonov ljudi, kateri betel žvekajo. Mej vsemi omamljivimi sredstvi ga edino tobak v razpostranjenji nadkriljuje, vsa ostala sredstva pa daleč za njim zaostajajo. Po vsej južni Aziji in po vsem azijskem otočji so ljudje tako privajeni žvekanju betela, da so brez njega skoro nesrečni.

Betel se od vseh ostalih dražil po svoji naravi in sestavi znamenito razlikuje. Prva je ta razlika, da se za betel jemljó dve ali tri različne rastline, a potem, da se betelu primešava še ena tvar, katera ni rastlinskega rodu, namreč živo apno.

Najglavnejša sestavina betelova je betelov oreh, a to je plod palme areke. Mej premnogimi palmami, katere lepšajo južno Azijo in azijsko otočje, je areka najnežnejša. Prekrasna ta palma vzdiga vitko deblo do 10 in 14 *m*, vis. a vršiček se jej ziblje kot kraljevska krona od nežnih peres. Južnemu podnebju so palme ne samo najlepši kras, temveč tudi blagoslov božji. Palme hranijo premnoge narode, dajó jim kruha in ovočja, pa tudi ljubke pijače, katera razveseljuje srce človeku, kakor vino od trte. Hrana in opojna pijača sta dve potrebi, brez katerih človek ni hotel nikjer biti, dve sta to potrebi, kateri še ne podajeta človeku popolne sreče. Povsodi je človek iskal in tudi našel omamnih dražil, in tu na jugu je našel to dražilo v isti rastlinski familiji, katera ga prehranja in razveseljuje. Pod pernato krošnjo areke se razvijajo premnogi grozdi z betelovimi orehi, katere poslajajo življenje milijonom ljudi. Kjer ni samoraslih arek, tam jih sadé radi teh orehov. V vzhodni Indiji nahajamo areko po vsej zemlji samoraslo in vzgojeno. Na Cejlonu, po Malabaru in po vsej obali južne Azije se košaté silni nasadi vzgojene areke. In povsodi tod je vzgoja areke važna veja narodnega gospodarstva. Mlado in staro žveka betel, in zato je potrošek betelovih orehov neizmerno velik. Osobito v vzhodni Indiji se proizvaja in prodaje toliko orehov, da v trgovini imajo prvo mesto. Po Sundajskem otočji raste areka povsodi samorasla. Na Filipinskih otokih plačujejo delavce z betelovimi orehi, kakor jih po Singaporskih tvornicah plačujejo z opijem. Na Sumatri je betelov oreh gotovo najglavnejši gospodarski proizvod. Tu se vsakega leta naložé mnogi brodovi z orehi in izvozijo potem v Malako, Siam, Kokinkino, in ves izvoz računajo na več milijonov kilogramov.

Betelov oreh ima trdo, zeleno lupino, katera se z oreha odstrani, a sámo jedro potem razreže 4 do 8 enakih kosov. Za žvekanje se takov kos zamota v perje od betelovega poprovca in pospe z živim apnom. Ker se oreh nikdar brez betelovega perja ne žveka, zato se poprovec po vsej južni Aziji v silni množini sadi, a največ v bližini velikih mest. Kdor ima samo kosec zemlje, gotovo posadi toliko poprovca, kolikor ga za se potrebuje. Okoli nizkih kolib domačinov se veličanstveno zibljejo areke, a po njih se povsodi vzpenjajo in ovijajo stebla betelovega poprovca. Na trgih proda se ga na dan strašna množina in z vseh strani vlačijo koše, kateri so po meter visoko naloženi s poprovčevim perjem. Kjer se poprovec na debelo vzgaja, tam ga sadé v pravilne vrste, da je rastlina od rastline po pol metra oddaljena. Poprovec ima veliko, kakor srce izrezano perje, in ker se mu zelena boja prekrasno sveti, zato je tako polje izredno lepo. Prvih osemnajst mesecev dobi vsaka rastlina visok kolec, kakor n. pr. hmelj, da se po njem vzpenja. V tem so mej poprovec posadili drevesa, katera brzo rastó, in kedar prejde 18 mesecev, takrat kolce porujejo, in poprovec se začne po mladih drevescih vzpenjati. V tretjem ali četrtem letu je že rastlina toliko razvita, da ž nje perje obirajo, in to branje traje sedaj šest, sedem let, potem rastlina pogine. V severni Indiji in na južnem obronku Himalaje je podnebje tako ostro, da poprovec ne more pod milim nebom uspevati, in ker ljude ne morejo biti brez njega, vzgajajo ga po pokritih nasadih. Dr. Kooker je dobil pod Himalajo nizke, a vrlo dolge kolibe, v katerih je bil poprovec nasajen. Rastline, katere so v kolibi imele dovolj svetlobe, zraka in vlage, vzpenjale so se po kolcih, in ljudje so jih z osobito skrbjo čistili in čuvali.

(Dalje prihodnjič.)

Razne reči.

— **Presvetli cesar in cesarica** prideta dne 16. t. m. v Miramar.

— **Deželno-zborska volitev.** Pri dopolnilni volitvi v deželni zbor kranjski na mesto pokojnega deželnega glavarja dr. Poklukarja, ki se je vršila včeraj v Radovljici, je bil izvoljen č. gosp. župnik Janez Mesar.

— **Na c. kr. nižji in višji gimnaziji Ljubljanski** prične se šolsko leto 1891/92 dne 18. septembra s slovesno sv. mašo. V novo došli učenci, katere naj spremljajo starši ali pa njih namestniki, vpisovali se bodo dne 15. t. m. dopoludne. Prinesti morajo s seboj rojstni list in šolsko spričevalo ter plačati 2 gld 10 kr. vzprejemnine in 1 gld. prispevka za učila. Vzprejemne izkušnje za vstop v I. razred se bodo vršile dne 16. septembra od 8. do 12. dopoludne ter od 3. popoludne. Učenci, ki so uže doslej obiskali ta zavod, javiti se morajo dne 17. t. m. v ravnateljevi pisarni z zadnjim šolskim spričevalom ter plačati 1 gld. prispevska za učila Ponavljalne izkušnje bodo dne 16. in 17. septembra t. l. Učenci, ki so uže obiskovali višo gimnazijo Ljubljansko, ne plačajo zopet vzprejemnine o prestopu v 5. razred više gimnazije. Tisti učenci, ki pripadajo Novomeški gimnaziji po bivališči in obitelskih razmerah svojih, ne vzprejemajo se v Ljubljani.

— **Glasbena Matica v Ljubljani** razpošilja ravnokar svojim udom letošnje muzikalije, in sicer XXII. zvezek: Trije mešani zbori: 1. Naša zvezda. 2. Veseli pastir. 3. Vijolični vonj. — XXIII. zvezek: Osem moških zborov: 1. Zastavenička (Kantata). 2. Ponočni pozdrav. 3. Ne zabi me. 4. Podoknica. 5. Ko gledam ti v oči. 6. Dekletu. 7. Nagrobna pesem. 8. Avstrija moja. Vse uglasbil Anton Nedvěd. Zvezki so jako lični. Da bodo pesmi vsakemu dopadle, je ime „Nedved“ porok. Želeti bi bilo, da bi h Glasbeni Matici prav mnogo udov pristopilo, ker to društvo daje svojim udom toliko muzikalij, da so vredne letnega doneska 2 gld.

— **Deželni odbor** je dovolil po zadnji povodnji poškodovanim v občinah Kranjska Gora, Rateče in Bela Peč 3000 gld. Poleg tega je poslal deželni odbor v imenovane kraje 45 meterskih centov moke za poškodovane ter dovolil, da prisiljenci pomagajo pri popravah poškodovanih poslopij.

— **Zlato mašo** bode daroval dne 20. t. m. preč. gosp. And. Jakše, dekan v Koboridu.

— **Gosp. Anton Zadnik,** nadzornik v ženski kaznilnici v Begunjah na Gorenjskem, dobil je naslov in značaj kaznilničnega oskrbnika.

— **Baron Beno Taufferer,** državni in deželni poslanec, je umrl v 46. letu svoje dobe dne 8. t. m. na svojem posestvu pri Višnji Gori. V državnem zboru je zastopal kranjsko veliko posestvo od l. 1879. ter bil pristaš nemških levičarjev, v kranjskem deželnem zboru pa kranjskih Nemcev in nemškutarjev.

— **Truplo doktorja Alberta Holsta iz Berolina,** ki je bil jako spreten hribolazec, našla sta 4. t. m. dva fanta iz Mojstrane, Blaž Hlabonja in Kristijan Kunšič. Truplo je ležalo ob Triglavski steni konec Vrat kakih 200 metrov ali še več nad izvirom Bistrice. Mož je padel na pretežavnem potu, ter ga je tam zasula voda ono strašno noč, ko so bili tisti grozni nalivi po Gorenjskem.

— **Grad Mokrice pri Čateži.** Vest, da je nadvojvoda Albreht kupil od baronice Gageru grad Mokrice, ni istinita. Nadvojvoda je res obiskal imenovano grajščino, a o nakupu ni bilo niti govora.

— **Dne 31. avgusta t. l.** se je začel na Dunaji mednarodni semenski shod. Generalni tajnik Leinkauf je poročal o letini v Avstriji. Poročevalec meni, da se sme pridelek na Ogrskem računati za pšenico na 100%, rž 71, ječmen 116, oves 111, v Avstriji za pšenico na 93, rž 83, ječmen 109, oves 108 % polne letine. V obeh državnih polovicah se sme računati pridelek pšenice na 51, rži 34, ječmen 31, ovsa 44 milijonov centov. Izvoziti se bode moglo pšenice 3 ½ do 4, ječmena 3 do 3 ½, ovsa ½ do ¾ milijonov met. centov, rži se

bode moglo le tedaj kaj izvoziti, ako se bodo za domačo potrebo mogla porabiti druga žita ali surogati.

— **Mejnarodna razstava goveje živine in prasičev na Dunaji.** Ta razstava bode trajala od 17. do 24. t. m. Oglasilo se je mnogo razstavnikov, ki bodo razstavili mnogo živine najboljših plemen, posebno švicarskih, kakor Simmenthalskega, Allgauerskega, Montafounerskega, Mühlandskega in Pinzgauskega plemena. Tu bode dana prilika domačim živinorejcem in društvom, ki se pečajo z živinorejo, da si lahko izbero in nakupijo plemenske živine, kar jih bode gotovo manj stalo, nego ako bi si je morali poiskati v zgoraj imenovanih krajih samih. Zaradi nakupa se jih je zglasilo uže mnogo pri razstavnem odboru, tudi c. kr. kmetijska družba Dunajska je sklenila nakupiti precej plemenske živine. Izmed prasičjih plemen bodo zastopana tudi angleško Berško in Yorkshirsko in Tamworthsko. Dne 21. t. m. bodo v razstavnih prostorih zborovali oni, ki se pečajo posebno z rejo Pinzgauskega plemena. Kdor bi hotel kaj več pozvedeti, naj se obrne do c. kr. kmetijske družbe na Dunaji (I. Herrengasse 13).

— **Minole dni so se vršile** velike vojaške vaje v Schwarzenau-u na Nižeavstrijskem. Bilo je tam zbranih kakih 70.000 vojakov. Te vaje so velikega pomena, ker sta se jih udeležila poleg našega presvetlega cesarja tudi nemški cesar in saksonski kralj in sta bila navzočna tud naš in nemški minister za vnanje reči. Vojaške vaje so se vršile v najboljšem redu ter se je pri njih pokazalo, da je naša vojska vrlo dobro organizovana. Časopisje ugiblje in meni, da sta se ministra pogovarjala o sedanjem splošnem političnem položaji. Angleški listi trdijo, da se je pri tej priliki sklepalo, kako naj postopata naša in nemška vlada nasproti dogovoru med Rusijo in Turčijo glede Dardanelske morske ožine. Naši poluradni listi pa pravijo, da ni dosedanja oblika tega dogovora še nikakor taka, da bi mogla vznemirjati naše in nemške diplomatične kroge, ter da si ni dozdaj rušila še nobena mejnarodna pogodba. Da ni shod vladarjev ter njih prvih ministrov brez nikakega pomena, ne trdi nobeden, trditi se pa lahko sme, da bode ostal splošni politični položaj po tem sestanku popolnoma nepremenjen. Posebno pa poudarjajo naši poluradni listi, da je evropski mir vsaj za letos stalno zagotovljen.

— **C. in kr. vojno ministerstvo** je prosilo trgovsko in obrtniško zbornico, da bi opozorila sposobne in zanesljive male obrtnike na razpis z dne 31. julija 1891. l. zaradi usnjenih oblačilnih in opravilnih reči za vojsko, ki se bodo potom malega obrta priskrbele za leto 1892. Namerava se četrti del normalne potrebščine priskrbeti po malih obrtnikih. Monturna skladišča v Brnu, Budapešti, Gradci in Kaiser-Ebersdorfu, potem podružnica monturnega skladišča v Karlsburgu imajo na ogled pripravljene uzorce razpisanih reči in njih popise. Podjetniki lahko proti plačilu dobodo uzorce in popise od imenovanih monturnih upraviteljstev. Da se olajša oddaja, napravile se bodo za obrtnike po krajih, ki so posebno daleč od monturnih skladišč, vzprejemna mesta. Posamezni mali obrtniki lahko dobodo najmanj 500 gld. in največ 1500 gld. vredne partije, da jih priskrbe. Radovoljnim družbam malih obrtnikov se bode oddajalo reči v priskrbo toliko, da dobode vsak ud po eno partijo, vredno 500 do 1500 gld. Ponudbe morajo najpozneje do 30. dne novembra meseca 1891. leta ob 12. uri opoludne doiti do c. in. kr. državnega vojnega ministerstva. Priskrbeti bode črevljev, škorenj, huzarskih čižem, različnih jermenov, torb, vajetov itd. Razglas, ponudbeni obrazci, število razpisanih reči in sedaj za konsorcije veljavne cene so na ogled tudi v pisarni trgovske in obrtniške zbornice v Ljubljani in se tudi dopošljejo na željo.

— **Slovenci, Istrani, Rečani in Primorci v Zagrebu.** Dne 6. t. m. se je odpeljal iz Ljubljane v Zagreb poseben sokolski vlak, ki je nabral med Ljubljano in Zagrebom 1200 Slovencev. Na kolodvoru v Zagrebu kamor je dospel vlak ob 11. uri 20 minut, čakala sta ves mestni zastop Zagrebški in pa razstavni odbor, da vzprejmeta ter pozdravita Slovence. Zbralo se je pa tudi mnogo sokolskih, pevskih in drugih hrvaških društev z zastavami in nebrojna množica ljudstva. Najprvi je pozdravil goste mestni župan dr. Amruš s krasnimi besedami. V imenu Slovencev je odgovoril starosta Ljubljanskega Sokola g. Ivan Hribar ter se zahvalil na presrčnem vzprejemu. Pri obeh govorih so se razlegali gromoviti „živio“ klici. Potem so se društva razvrstila ter stopala, na čelu jim Ljubljanski Sokol, v mesto. Na knezonadškofovskem vrtu so čakale zaje, narodno opravljene Hrvatice ter s cvetkami ozaljšale zastave ter obdarovale s šopki tudi vrle Sokolce. Od tod je šel sprevod v pevski hram. Popoludne je vse vrelo v krasni Maksimir, kjer bi po programu imele se vršiti pevske produkcije ter druge ljudske zabave. Ali vreme je izkazilo to veselico, po 6. uri se je vže vse vračalo v mesto. Največ se jih zbralo v velikanskem glasbenem hramu, kjer so preživeli med petjem, napitnicami in bratskimi pogovori prvi večer. Isti dan popoludne je poseben vlak pripeljal 450 Istranov, Rečanov in Primorcev, kateri so bili na kolodvoru isto tako prisrčno vzprejeti od mestnega zbora in razstavnega odbora. Na ogovor mestnega župana dr. Amruša odgovorila sta v imenu gostov dr. Barčić iz Reke in državni in deželni isterski poslanoc in profesor Spinčić. Drugi dan dne 7. t. m. je bil banket, katerega je priredilo mesto Zagrebško na čast došlim gostom. Izmed Slovencev sta govorila pri banketu gosp. Iv. Hribar in dr. Karol Bleiweis-Trsteniški. Ta dan so si gostje ogledali razstavo. V torek dne 8. t. m. je bil pa v glasbenem hramu veliki pevski martiné, pri katerem je pelo nad 600 pevcev. V istem glasbenem hramu je bil popoludne banket, katerega se je udeležilo okolo 700 oseb. Po banketu so se odpravili zbrani gostje v razstavo, od koder so šli skupaj, spremljani od mnozih društev, na kolodvor. Po prav prisrčnem poslavljanji so se vrnili Slovenci zopet v svojo domovino.

— **Naš rojak Fran Seraf. Vilhar** v Gospiću je dobil v Zagrebu prvo in drugo razpisano darilo za pevske zbore. Prvo darilo gospij Zagrebških je bilo 15 cekinov, drugo dr. Ambrusa, Zagrebškega župana, pa 10 cekinov.

— **Odstop Reškega gubernatorja.** „Magyar Hirlap“ poroča da je zaprosil Reški gubernator grof Zichy da se ga odstavi.

— **Avstro-ogrska banka** je zasledila, da je bilo izplačanih 220 ponarejenih kuponov od zastavnih pisem po 20 gld., Kuponi so jako dobro ponarejeni. Banka plača 3000 gld. tistemu, kdor dobode ponarejalce.

— **Čudne reči se gode na Ogrskem.** List „Drebreczen“ poroča o slovesni maši v proslavo rojstvenega dne cesarjevega ter dostavlja s posebno zadovoljnostjo, da ni bilo videti nobene črne-žolte zastave ter da se je pela ino svirala pri maši namesto cesarske pesmi „Bog ohrani“, neka madjarska pesem „Szozat“. Pri maši so bili seveda honvedi z generalom Kolomanom pl. Bolla.

— **Nemška strpljivost.** V Libercah na Češkem so dobili vsi hišni posestniki okrožnico, s katero se pozivljejo naj zahtevajo od onih strank, ki pošljejo svoje otroke v češko ljudsko šolo, da ali otroke vzamejo iz češke šole ter jih vpišejo v nemško, ali se pa poberejo iz stanovanj.

Budimpeštanske tržne cene z dne 9. septembra 1891.

Pšenica gld. 10.35 do 11.00, rž gld. 9.75 do 9.90, ječmen gld. 6.45 do 6.55, oves (novi) gld. 6.05 do 6.30

Kurzi na Dunajski borzi dne 10. septembra

Papirna renta	gld.	90·80.
Srebrna „	„	90·55.
Zlata „	„	160·30.
Marcijeva renta	„	101·95.
Napoleondori (20 frankov)	„	9·30.
C. kr. cekini	„	5·57½
Nemške marke	„	57·50.

Gospodarstvo.
Poljodjeljstvo, vinogradarstvo, pivničarstvo in voćarstvo.
Cvieće i sočivo.
Stočarstvo.
Pčelarstvo.
Svilarstvo.
Ribarstvo.

(9—5) Gospodarsko-šumarska

IZLOŽBA

U ZAGREBU

od 15. kolovoza 1891. do 15. listopada

Šumarstvo.
Gospodarski obrt.
Gospodarska tehnika i graditeljstvo.
Učevna sredstva i literatura gospodarstva i šumarstva.
Kućni obrt.
Slike i umjetnine.

Izložbena lutrija sa 1001 sgoditkom. — Glavni sgoditak u vriednosti od 10.000 franaka. — Srećka 50 nč.

Velika Praška razstavna loterija.

Predzadnji mesec

Glavna dobitka

100.000 gold. in 50.000 gold.

Srečke po 1 gld.

dobijo se pri J. C. MAYER-ju v Ljubljani.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.